

”TYÖTTÖMÄT EI KELPAA TÖIHIN”

Työttömyysdiskurssit keskustelupalstalla

Iita Räsänen

Kandidaatintutkielma

Politiikan tutkimus

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

”TYÖTTÖMÄT EI KELPAA TÖIHIN”

Työttömyysdiskurssit keskustelupalstalla

Iita Räsänen

Kandidaatintutkielma

Politiikan tutkimus

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Ari-Elmeri Hyvönen

Syksy 2021

31 sivua + 1 liite

TIVISTELMÄ

Tutkielmassa tarkasteltiin työttömyydelle annettuja selityksiä diskurssianalyysin keinoin. Tutkielman aineistona toimi vauva.fi-keskustelupalstan keskustelu, jonka otsikko on ”Voisiko joku selittää paradoksin työvoimapulan ja työttömyyden suhteen?”. Aineistona käytetty keskustelu on aloitettu syyskuussa 2021. Tutkielman teoreettinen viitekehys keskittyi työttömyyden syihin ja siihen, miten talous- ja yhteiskuntatieteellinen työttömyystutkimus eroavat toisistaan. Teoriaosuudessa käsiteltiin myös työttömiin kohdistuvia asenteita Suomessa, sillä tapa, jolla työttömyyttä selitetään, vaikuttaa myös näihin asenteisiin. Oletus työttömyyden selitysmallien kahtiajaosta ja työttömien näkemisestä toisaalta ”pinnareina” ja toisaalta uhreina, lainattiin työttömyystutkija Kari Vähätalolta (1983).

Tässä tutkielmassa kävi ilmi, työttömyyttä selitettiin niin työttömän henkilökohtaisista ominaisuuksista, työnantajan valikoivuudesta kuin yhteiskunnallisista rakenteistakin käsin. Kuhunkin selitysmalliin yhdistettiin kaksi aineistosta löytynyttä diskurssia. Diskurssit, joilla työttömyyttä selitettiin, olivat *pinnarityöttömien diskurssi*, *osaamattomien työttömien diskurssi*, *työelämän kasvaneiden vaatimusten diskurssi*, *valikoivien työnantajien diskurssi*, *kohtaanto-ongelman diskurssi* sekä *valtio työllistymisen estäjänä -diskurssi*. Kaksi ensimmäistä selittivät työttömyyttä työttömien työmoraalittomuudella tai osaamisvajeella, kaksi seuraavaa työnhakijoihin kohdistuvalla syrjinnällä tai työnantajien korkeilla vaatimuksilla ja kaksi viimeistä työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaamattomuudella tai valtion haluttomuudella työllistää työttömiä työnhakijoita.

Tutkielman aineistossa nousi esiin myös havainto siitä, että uudelleen-kouluttautuminen on Suomessa vaikeaa etenkin työttömyysturvaa saaville ihmisille. Jatkuvan oppimisen sekä työvoimapulan aikakautena uudelleen-kouluttautumiseen voisi olla syytä panostaa enemmän ja parantaa kouluttautumismahdollisuuksia myös työpaikan menettäneille sekä vaikeasti työllistyville ihmisille.

avainsanat: työttömyys, työvoimapula, työelämä, asenteet

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	TEORIA.....	3
2.1	TYÖTTÖMYYS KÄSITTEENÄ	3
2.2	TYÖTTÖMYYDEN SYITÄ	5
2.3	TYÖTTÖMIIN KOHDISTUVAT ASENTEET	7
3	TUTKIELMAN TOTEUTUS	10
3.1	DISKURSSIANALYYSI.....	10
3.2	TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	12
3.3	EETTISET KYSYMYKSET	12
3.4	AINEISTON KUVAUS	14
3.5	AINEISTON ANALYYSI	14
4	TYÖTTÖMYYSDISKURSSIT	16
4.1	TYÖTTÖMIIN LIITTYVÄT DISKURSSIT	16
4.1.1	<i>Pinnarityöttömien diskurssi.....</i>	<i>17</i>
4.1.2	<i>Osaamattomien työttömien diskurssi.....</i>	<i>18</i>
4.2	TYÖNANTAJIIN LIITTYVÄT DISKURSSIT	19
4.2.1	<i>Työelämän kasvaneiden vaatimusten diskurssi.....</i>	<i>20</i>
4.2.2	<i>Valikoivien työnantajien diskurssi.....</i>	<i>21</i>
4.3	YHTEISKUNTAAN LIITTYVÄT DISKURSSIT	21
4.3.1	<i>Kohtaanto-ongelman diskurssi.....</i>	<i>22</i>
4.3.2	<i>Valtio työllistymisen estäjänä -diskurssi.....</i>	<i>23</i>
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
6	POHDINTA	25
7	LÄHTEET	28
8	LIITE 1: AINEISTO.....	32

1 JOHDANTO

Työkeskeisyyden voi sanoa läpäisseen koko läntisen sosiaalipolitiikan (esim. Julkunen 2004, 237), mutta politiikan teoriassa työhön liittyvät valtasuhteet ovat saaneet vain vähän huomiota osakseen (Weeks 2011, 2). Kathi Weeks (emt.) mukaan politiikan teoreetikot ovat usein kiinnostuneempia ihmisestä kansalaisena, kuluttajana tai kotitalouden jäsenenä kuin työntekijänä tai työttömänä. Työhön kuitenkin liittyy paljon valtasuhteita ja politiikkaa, ja siksi se on osuva aihe myös politiikan tutkimuksessa (Weeks 2011, 3).

Ansiotyön itseisarvoinen ja normatiivinen luonne tulee hyvin esiin siinä, kuinka sen puutteesta eli työttömyydestä sekä työttömistä puhutaan. Työttömään ihmiseen kohdistuu usein sekä sosiaalinen että taloudellinen rangaistus. Sosiaalinen rangaistus näkyy työttömien kokemustarinoissa, joissa korostuvat häpeän ja arvottomuuden tunteet (esim. Hult, Saarinen & Pietilä 2016, 112; Jönsson & Bengt 2016, 270). Ansiotyön ulkopuolella oleva ei välttämättä pääse nauttimaan yhteenkuuluvuuden tunteesta, ja tulevaisuus näyttää epävarmalta (Ruotsalainen & Heikkilä 2017, 5, 9). Myös päihde- ja mielenterveysongelmat ovat työttömillä työssäkäyviä yleisempiä (Mäntysaari 2019, 182).

Taloudellinen rangaistus näkyy toimeentulon alenemisena ja työttömään kohdistettuna kontrollina. Hyvinvointivaltion uusi politiikka voidaan Raija Julkusen (2004, 238) mukaan tulkita siirtymänä oikeuksista velvollisuuksiin. Tällöin politiikan keskiössä on työntöön ja itsensä elättämisen korostaminen (emt). Julkunen (2004, 245) toteaaakin, että aiemmin universaalina pidetty oikeus ihmisarvoiseen elämään on alistettu yhä selkeämmin työntöölle ”tai ainakin työhalukkuuden esittämiselle”.

Työttömyys rikkoo sosiaalista normia eli tavallisena ja oikeana pidettyä järjestystä. Yhtä ja ainoaa selitystä työttömyydelle on vaikea löytää, ja sellaista tuskin onkaan. Tässä kandidaatintutkielmassa on tarkoitus tarkastella diskurssianalyysin keinoin, millaisia selityksiä työttömyydelle annetaan syyskuussa 2021 käydyssä vauva.fi-keskustelupalstan keskustelussa, jossa pohditaan työttömyyden ja työvoimapulan yhtäaikaaisuutta Suomessa. Käyttämäni aineisto löytyy tutkielman lopusta.

2 TEORIA

Tässä luvussa käydään läpi tutkielmalle tärkeitä käsitteitä sekä aiempaa tutkimusta työttömyydestä. Pyrin ensin määrittelemään työttömyyttä tutkimuskirjallisuuden ja tilastojen avulla ja käyn sen jälkeen läpi erilaisia selityksiä työttömyydelle. Pohdin erityisesti valtavirtaisen taloustieteen oletusta työttömyyden vapaaehtoisuudesta sekä talous- ja yhteiskuntatieteellisten työttömyysteorioiden eroja. Lopuksi kokoan yhteen työttömiin kohdistuvia asenteita Suomessa, sillä asenteet ovat suorassa yhteydessä siihen, mistä työttömyyden nähdään johtuvan. Mikäli työttömiin suhtaudutaan kielteisesti, voidaan päätellä, että työttömyyttä selitetään ensisijaisesti heidän ominaisuuksistaan, ei yhteiskunnallisista rakenteista, käsin.

2.1 Käsitteenä

Työttömyys kuuluu käsitteenä teolliseen ja kaupungistuneeseen yhteiskuntaan – agraariyhteiskunnan kontekstissa työttömyydestä ei nykyisessä mielessä voi puhua (Pohjola 1998, 6). Työttömyys ei kuitenkaan ole pelkästään toisen palveluksessa tehtävän työn puutetta, vaan sosiaalinen, psykologinen, yhteiskunnallinen ja historiallinen ilmiö, jota käsitellään sosiologi Anssi Ylirönnin (2019, 6–7) mukaan mediassa yksipuolisesti ja pinnallisesti. Samaa mieltä on sosiaalipolitiikan professori Pertti Koistinen (2014, 236), jonka mukaan yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja julkinen keskustelu keskittyvät helposti etsimään syitä työttömyydelle työttömien yksilöllisistä ominaisuuksista käsin. Työttömyydellä on kuitenkin sosiaaliset ja poliittiset ulottuvuutensa, eikä työttömyyttä voi pitää ainoastaan yksilön ominaisuuksia koskevana asiana (Koistinen 2014, 236) tai puhtaana taloudellisena ilmiönä (Weeks 2011, 3).

Työttömän ja ei-työssäkäyvän välillä on ero, sillä jokainen ei-työssäkäyvä ei ole työtön: esimerkiksi Tilastokeskuksen määrittely rajaa ulkopuolelleen alaikäiset, varusmiehet, opiskelijat ja eläkeläiset, jotka ovat työvoiman ulkopuolella, mutta eivät työttömiä (Tilastokeskus, Työvoimatutkimus: Käsitteet ja määritelmät). Lisäksi on huomioitava, että työn käsitteellä viitataan usein arkikielessä ja julkisessa keskustelussa juuri ansio- tai

palkkatyöhön, vaikka myös esimerkiksi kotityö ja vapaaehtoistyö ovat nekin yhteiskunnallisesti hyödyllistä työtä (Koistinen 2014, 96). Työttömyys ei siis tarkoita toimeettomuutta. Määrittelen tässä tutkielmassa työttömyyden nimenomaan ansiotyön puutteena, ja tunnustan samalla sen, että työttömätkin tekevät arjessaan monenlaista työtä: todennäköisesti vähintään kotityötä, mutta mahdollisesti myös palkatonta hoivatyötä tai vapaaehtoistyötä.

Jos työn käsite ymmärretään laajemmin, voi ajatella niin, että työttömältä puuttuu työn sijaan palkanmaksaja. Esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa oleva henkilö on palkkatyön ulkopuolella, eli siinä mielessä työtön, mutta tosiasiallisesti hän kuitenkin tekee päivisin työtä – siitä ei vain makseta palkkaa. Ylirönni (2019) puhuu kirjassaan ”työttömyystöistä”, ja jo pelkkä käsitteen olemassaolo on tietyllä tapaa paradoksi. On kiinnostavaa, että työttömätkin halutaan saada tekemään jotain työnkaltaista tai ainakin hakemaan aktiivisesti työtä, jotta heille maksetaan työttömyyskorvausta (Julkunen 2004, 245). Työttömyyden keskeinen ongelma ei siis välttämättä olekaan työn, vaan riittävän toimeentulon, puute. Toisaalta työssä käyminenkin ei aina takaa riittävää toimeentuloa. Tällöin puhutaan palkkaköyhyydestä tai työssäkäyvistä köyhistä (kts. esim. Jakonen 2019).

Työn ja työttömyyden määrittely on vaikeaa myös tilastojen näkökulmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön tuottamat työttömyysluvut ovat vuositasolla noin 10 000–50 000 henkilön verran suurempia kuin Tilastokeskuksen luvut (Suomen virallinen tilasto: Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu). Ero johtuu erilaisesta käsitteen määrittelystä ja tilastointitavasta (Työ- ja elinkeinoministeriö: työnvälitystilasto). Tilastokeskus käyttää julkaisuissaan käsitettä ”työtön” siinä missä työ- ja elinkeinoministeriö puhuu ”työttömistä työnhakijoista”. Vaikka ministeriön luvut ovat suuria ainakin Tilastokeskuksen lukuihin verrattuna, Koistinen (2014, 167) huomauttaa, että TE-toimistojen ylläpitämien rekisterien ulkopuolelle jäävät sellaiset työttömät, jotka ovat lopettaneet työnhaun tai eivät muusta syystä ole ilmoittautuneet työttömiksi työnhakijoiksi työvoimatoimistoon. Tällaisia työttömiä saatetaan kutsua piilotyöttömiksi (emt).

2.2 Työttömyyden syitä

Aloitan työttömyyden syiden pohtimisen käymällä läpi valtavirtaisen taloustieteen näkemystä siitä, mistä työttömyys johtuu. Valtavirtaisella taloustieteellä tarkoitan uusklassista talousteoriaa, jonka hegemonia-asema taloustieteessä näkyy muun muassa "talousviisaiden" korkeana arvostuksena julkisessa keskustelussa (Jakonen 2020, 49). Uusklassisen talousteorian mukaan työttömyys on aina vapaaehtoista (Koistinen 2014, 202–204) tai se johtuu markkinoiden "toimintahäiriöistä", kuten liian korkeasta työttömyysturvasta tai ammattiliittojen vahvasta neuvotteluasemasta (Pohjola 1998, 10–11). Työttömyyden vapaaehtoisuudella tarkoitetaan uusklassisessa talousteoriassa sitä, että työttömät ovat työttömiä, koska he eivät ole valmiita laskemaan palkkavaatimuksiaan tarpeeksi eli ottamaan vastaan matalapalkkaista työtä (Koistinen 2014, 191).

Yhteiskuntatieteilijät ovat kritisoineet valtavirtaisen taloustieteen oletuksia ja ehtoja, joilla työttömyyttä selitetään, ja pyrkineet kuvaamaan työmarkkinoita sosiaalisena järjestelmänä (Koistinen 2014, 224). Yhteiskuntatieteissä ei kuitenkaan ole omaa selkeää teoriaa työttömyyden syistä, vaan enemmänkin pohdintaa sen seurauksista (Koistinen 2014, 224, 236). Asioita, joita Koistisen (emt.) mukaan tulisi sisällyttää yhteiskuntatieteelliseen työttömyyden teoretisointiin, ovat muun muassa valta, resurssien jakautuminen sekä yhteiskunnalliset instituutiot. Yhteiskuntatieteellisissä työttömyystutkimuksissa on selvitetty muun muassa kotitalouden koon vaikutusta uudelleentyöllistymiseen (Koistinen 2014, 224).

Kun ihminen jää työttömäksi, hänen työllistymisensä uudelleen saattaa olla sitä vaikeampaa, mitä pidemmäksi työttömyysjakso venyy. Yleisen työttömyyskassan teettämän kyselyn perusteella jo kolmen kuukauden työttömyys heikentää mahdollisuuksia työllistyä uudelleen, sillä työnantajien silmissä usean kuukauden työttömyys vaikuttaa epäilyttävältä (IL 10.3.2016). Lisäksi työnhaussa syrjintää voi ilmetä muillakin perusteilla: työ saattaa jäädä saamatta esimerkiksi vamman, sairauden, sukupuolen, iän tai ulkomaalaiselta kuulostavan nimen perusteella (kts. esim. Oikeusministeriö 2016; Tasa-arvovaltuutettu 2018; Viitasaari 2011; Ahmad 2019). Kaikki

edellä mainittu syrjintä on kielletty yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014), mutta asiaa on todellisuudessa vaikea valvoa.

Vaikka kaikkea työttömyyttä on vaikea pitää vapaaehtoisena, on myös ihmisiä, jotka ovat halunneet luopua työstä ja sen hakemisesta. Esimerkiksi pitkäaikaistyötön on voinut useiden pettymysten jälkeen jättää työn hakemisen. Marja Hult, Terhi Saaranen ja Anna-Maija Pietilä (2016, 116) haastattelivat tutkimuksessaan työttömiä, joista suurin osa oli ollut työttömänä yli vuoden, ja tulivat haastattelujen pohjalta siihen lopputulokseen, että ”työllistyminen ei ole jokaisen työttömän toive tai edes saavutettavissa oleva asia”. Hultin ym. (2016, 108; 113; 115) tutkimuksessa työttömät kuvasivat halua päästä työttömyydestä eroon, mutta ei välttämättä työllistymällä vaan siirtymällä työkyvyttömyyseläkkeelle.

Vapaaehtoisen työttömyyden voi tietyssä kontekstissa tulkita myös ansiotyö(normi)n kritiikkinä. ”Ideologisesti työtön” kirjailija Ossi Nyman herätti *Röyhkeys*-esikoiskirjallaan kohun vuonna 2017, koska kirja kertoi työn välttelemisestä. Seuraavana vuonna Suomeen perustettiin Työstäkieltäytyjäliitto, joka tavoittelee Nymanin tavoin ”vastikkeetonta rahaa kaikille” (Työstäkieltäytyjäliiton kotisivut; IL 13.10.2017). Nymanin ja Työstäkieltäytyjäliiton aiheuttama vilkas keskustelu ja mediakohut vahvistavat ansiotyönormin olemassaolon. Ideologisen työttömyyden tai työstäkieltäytymisen ohittaminen pelkkänä vitsinä tai provokaationa jättää huomiotta siihen sisältyvän asiallisen kritiikin. Kritiikki koskee esimerkiksi prekariaatin huonoja työoloja sekä ympäristölle ja ilmastolle haitallisia töitä.

Kritiikistä huolimatta ansiotyötä pidetään suuressa arvossa, mutta olisiko mahdollista, että kaikki työttömät olisivat töissä, eikä työttömyyttä – ainakaan pitkäaikaista sellaista – esiintyisi? Koponen (2017) tuo esiin rakenteellisen diskurssin työttömyyden selittämisessä. Hänen mukaansa se ei saa julkisessa keskustelussa yhtä paljon näkyvyyttä kuin ”hegemoninen uskonservatiivinen kertomus”, joka pitää työttömyyttä työttömien omana syynä ja näkee työttömät ”laiskoina ja aloite- kyvyttöminä reppanoina” (emt). Koposen (2017) mukaan kapitalistinen talous- järjestelmä itse asiassa edellyttää ja samalla

myös ylläpitää työttömyyttä, eikä sitä siksi ole helppo kitkeä yksilötason ratkaisuilla. Pitäisikö siis kiinnittää katse yksilön sijaan rakenteisiin?

Työttömyys on monessa mielessä rakenteellinen ilmiö. Elsa Keskitalo ja Vappu Karjalainen (2013, 7) kirjoittavat, että vaikka lamat on toistuvasti saatu selätettyä, näyttää pitkäaikaistyöttömyys jatkuvan vuodesta toiseen, jopa noususuhdanteiden aikana. Länsimaissa puhutaankin siksi rakenteellisesta työttömyydestä (emt.), joka tulee erottaa käsitteenä Koposen (2017) esittelemästä rakenteellisesta diskurssista työttömyyden selittämiseksi. Rakenteellisella työttömyydellä viitataan Keskitalon ja Karjalaisen (2013) teoksessa pitkään jatkuneeseen työttömyyteen, jota on pyritty torjumaan aktivointipolitiikan keinoin. Aktivointipolitiikan tavoite on, että ”työikäisten kansalaisten toimeentulo ei olisi pitkiä aikoja sosiaaliturvan varassa vaan heistä tulisi itseään (ja perhettään) elättäviä työssä käyviä veronmaksajia” (Keskitalo & Karjalainen 2013, 7). Tämä tavoite mukailee Weeksien (2011) ja Julkusen (2004) esittämää havaintoa siitä, että ihmisen tulee itse hankkia elantonsa. Samalla työllisyys on noussut tärkeäksi, ellei tärkeimmäksi sosiaalipolitiikan tavoitteeksi (Keskitalo & Karjalainen 2013, 7; Julkunen 2004, 238; 246).

2.3 Työttömiin kohdistuvat asenteet

Työttömiin kohdistuvat asenteet ovat yhteydessä siihen, mistä työttömyyden ajatellaan johtuvan. Tämän tutkielman aineistona on keskustelupalsta, jolla tavalliset ihmiset puhuvat työttömyyden syistä. Kommentit heijastavat samalla myös asenteita, joita ihmisillä on työttömistä. Jos työttömyyttä selitetään työttömän passiivisuudella tai omalla valinnalla jättäytyä pois työelämästä, asenteet työttömiä kohtaan voivat olla kovia. Mikäli työttömyys taas nähdään yhteiskunnallisena talousjärjestelmään kuuluvana ilmiönä, voi suhtautuminen työttömiin olla lempeämpää – työttömyyttä ei tällöin pidetä heidän omana syynään. Väitöskirjatutkija Juuso Koposen (2017) mukaan yhteiskuntapoliittinen keskustelu on kuitenkin liukunut viime vuosikymmeninä yhä oikeistolaisempaan suuntaan, ja sen myötä asenteet köyhiä ja työttömiä kohtaan ovat koventuneet.

Työttömiin kohdistuvat kielteiset asenteet kertovat työnteon arvottamisesta korkealle yhteiskunnassa. Sosiologi Max Weber (1980, 57) yhdistää työmoraalin korostamisen 1500-luvun uskonpuhdistukseen, joka toi protestanttisiin maihin ajatuksen kutsumusammateista ja oman maallisen velvollisuuden täyttämistä työnteon keinoin. Myös työttömyystutkija Kari Vähätalo (1983, 136) esittää, että 1970–1980-lukujen vilkas työttömyyskeskustelu on perua työhön liittyvistä ideologisista käsityksistä, jotka ovat muokanneet länsimaisia yhteiskuntia vuosisatojen ajan. Myös hän mainitsee uskonpuhdistuksen vaikuttaneen käsityksiin työmoraalista (emt). Julkunen (2013, 39) toteaa, että etenkin anglosaksisessa diskurssissa työtä kuin työtä on pidetty yksilön moraalialueena kohentavana tekijänä. Pohjoismaissa on painotettu myös humanistisempia arvoja vetoamalla ajatukseen sosiaalisesta osallisuudesta (emt).

Suomessa työetiikkakeskustelu alkoi Vähätalon (1983, 11–12) mukaan toden teolla 1970-luvulla, jolloin maassa koettiin työvoimapulaa. Sen aikana työnantajat huomasivat, että työnvälityksen asiakkaat eivät aina ottaneet vastaan heille ensin tarjottua työtä, vaan jäivät mieluummin kassa-avustusten turvin odottamaan heille sopivampaa työpaikkaa (emt). Tästä syntyi ajatus sosiaaliturvan aiheuttamasta laiskistamisesta sekä työmoraalin rappeutumisesta (emt). Lienee paikallaan pohtia, kertooko työn valikoiminen tosiasiasa matalasta työmoraalista vai voiko sitä pitää jopa rationaalisenä tekona. Kun työvoimapula kääntyi Suomessa työttömyydeksi 1970-luvun lopulla, ilmiötä selitettiin Vähätalon (1983, 12) mukaan työttömien laiskuudella eli ”pinnarityöttömien” selitysmallilla. Ajatus ”pinnarityöttömistä” toimi siis tärkeänä yhteiskunnallisena myyttinä.

Vähätalo (1983, 12) toteaa, ettei suomalainen työetiikkakeskustelu ole useinkaan perustunut tutkittuun tietoon ihmisten työhön liittyvistä asenteista, vaan lähtökohtana ovat pikemminkin olleet työttömiin liitetyt stereotyyppiset käsitykset ja ennakkoluulot, joista myös Koponen (2017) kirjoittaa. Koposen (emt.) mukaan työttömät kuvataan usein ”laiskoina ja aloitekyvyttöminä”, mikä vahvistaa stereotypiaa ”työttömyydestä työttömän omana syynä”. Vähätalon (1983) tavoin myös Koponen (2017) sanoo, ettei tällainen puhe pyri kuvaamaan asioiden todellista tilaa, vaan tuottamaan tietynlaista käsitystä työttömistä ja siten oikeuttamaan työttömien heikkoa yhteiskunnallista asemaa.

Tyypillinen tapa psykologisoida työttömyys on siis nähdä työttömät omaa etua tavoittelevina ihmisinä, joilla on matala työmoraali (Vähätalo 1983). Näen Koposen (2017) tavoin, että kyseessä on kokonainen diskurssi. Se ei kuitenkaan ole ainoa tapa, jolla työttömistä usein puhutaan. Koponen (2017) luonnehtiikin työttömien olevan kahden diskurssin puristuksessa: heidät nähdään joko "laiskoina vikisijöinä" tai "rakenteiden uhreina". Myös Työterveyslaitoksen erityisasiantuntija Kirsi Unkilan mukaan (Sarkkinen 24.4.2017) julkisessa keskustelussa näkyy kaksi erilaista työttömyyden selitysmallia. Unkila sanoo Työpiste-verkkolehdestä, että työttömiä koskeva julkinen keskustelu on kaksijakoista: yhtäältä työttömyys ymmärretään ongelmaksi, joka liittyy yhteiskunnallisiin rakenteisiin, työelämän muutoksiin sekä sen vaatimuksiin, ja toisaalta taas työttömyyden nähdään johtuvan työttömän omasta kyvyttömyydestä, haluttomuudesta tai jopa valinnasta (emt). Myös Vähätalon (1983) tutkimus tunnistaa toisen tavan puhua työttömistä. Työtöntä saatetaan hänen mukaansa pitää työttömyytensä johdosta apaattisena, passiivisena, masentuneena ja alkoholiongelmaisena – siis uhrina (Vähätalo 1983, 12–13). Vähätalon (emt.) mukaan tällainen säälivä puhetapa perustuu yksinkertaistavaan syy-seuraussuhteeseen työttömyyden ja sen seurausten välillä.

3 TUTKIELMAN TOTEUTUS

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkitaan työttömyyttä selittäviä diskursseja ja käytetään aineistona vauva.fi-keskustelupalstalla syyskuussa 2021 käytyä keskustelua työvoimapulasta ja työttömyydestä. Tutkimusmenetelmä on diskurssianalyysi, ja tukeudun siinä erityisesti Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2016) *Diskurssianalyysi*-teokseen. Kerron seuraavassa alaluvussa lisää menetelmästä. Alaluvussa 3.2 kirjoitan auki tutkimuskysymykseni ja alaluku 3.3 käsittelee eettisiä kysymyksiä tutkielman kirjoittamiseen liittyen. Alaluku 3.4 on varattu aineiston esittelylle, ja aineiston analyysiprosessia kuvaan alaluvussa 3.5.

3.1 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on laadullinen tutkimusmenetelmä, joka nojaa sosiaaliseen konstruktionismiin (Jokinen 2016, 201). Sosiaalinen konstruktionismi on laajempi viitekehys, jonka alle sijoittuvat diskurssianalyysin lisäksi muun muassa retorinen analyysi sekä etnometodologinen etnografia (emt). Sosiaalisen konstruktionismin alle sijoittuvia tutkimusmenetelmiä yhdistää se, että ne tarkastelevat sosiaalisen todellisuuden ja merkitysten rakentamista eivätkä todellisuutta ”sellaisenaan” (Jokinen 2016, 202). Sosiaalisen konstruktionismin ja sitä myötä esimerkiksi retorisen analyysin ja diskurssianalyysin suosion kasvua humanistisessa ja yhteiskunnallisessa tutkimuksessa on nimitetty joskus kielelliseksi käänteeksi, mikä kuvaa hyvin sitä, mistä tutkimussuunnassa on kyse – ajatus kielestä todellisuuden muokkaajana (Pietikäinen & Mäntynen 2009). Suomalaisessa tutkimuksessa kielellinen käänne tapahtui 1990-luvulla (Jokinen ym. 2016a, 8). Kieli ei ole ainoastaan kuvailun tai kommunikoinnin väline, vaan kielellä myös aktiivisesti tehdään asioita (emt., 37).

Jokinen ym. (2016b, 14) määrittelevät diskurssianalyysin ”sellaiseksi kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”. Analyysin lähtökohtana on ajatus siitä, että kieli ei rakennu ainoastaan lingvististen, vaan myös diskursiivisten ja sosiaalisten sääntöjen kautta (Pietikäinen &

Mäntynen 2009). Diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita siitä, millä tavalla toimijat tekevät asioita ymmärrettäviksi, siis selittävät niitä (Suoninen 2016, 187). Menetelmä sopii hyvin tämän tutkielman aineistoon ja tutkimuskysymykseen, sillä tavoite on nimenomaan selvittää, millaisia selityksiä ihmiset antavat työttömyydelle.

Diskurssianalyysissa, toisinkuin yleensä esimerkiksi luonnontieteessä, on oleellista ottaa huomioon kontekstin vaikutus. Aineistoa lukiessa täytyy siis ottaa huomioon esimerkiksi se, missä ajassa ja paikassa se on syntynyt. (Jokinen ym. 2016c, 28) Pienin mahdollinen konteksti on Jokisen ym. (2016c, 29) mukaan sanan lauseyhteys – missä yhteydessä jotakin sanaa on käytetty? Toisinaan sanat saavat erilaisia merkityksiä riippuen siitä, mikä niiden konteksti on. Yksinkertainen esimerkki tästä on suomen kielen sana ”juuri”, joka voi esiintyä muun muassa konteksteissa ”puun juuri” tai ”juuri äsken”. Sanat voivat kuitenkin olla monimerkityksellisiä myös muilla tavoin. Tälle tutkielmalle relevantti esimerkki voisi olla käsite ”työ”, joka on vakiintunut tarkoittamaan ansiotyötä, mutta jolla voidaan viitata myös esimerkiksi kotityöhön.

Toinen Jokisen ym. (2016c, 29) nimeämä konteksti on vuorovaikutuskonteksti. Se tarkoittaa sitä, että esimerkiksi analysoitaessa keskustelupuheenvuoroja, on puheenvuorot ymmärrettävä osaksi juuri tuota nimenomaista keskustelua (emt). Esimerkiksi ryhmätyöhaastattelussa, jossa jokainen saa vuorollaan kertoa itsestään, hakijoiden puheenvuorot suhteutuvat osaksi toisten puheenvuoroja. Jokainen ottaa enemmän tai vähemmän mallia edellisestä tai toisaalta pyrkii tarkoituksellisesti erottautumaan muista hakijoista. Vuorovaikutuskonteksti on oleellinen myös tämän tutkielman aineiston analyysissa, sillä kyseessä on keskustelu, joka sisältää useita kommentteja eri keskustelijoilta. Tavanomaisesta keskustelusta aineisto eroaa kuitenkin siinä, että keskustelijat eivät näe toisiaan eivätkä tiedä toisistaan mitään.

Kolmas konteksti eli kulttuurinen konteksti tarkoittaa Jokisen ym. (2016c, 30–31) mukaan sitä, että aineistosta pyritään lukemaan myös sellaisia ulottuvuuksia, joiden esiintuminen vaatii tutkijalta ymmärrystä kulttuurisista tavoista, stereotyyppioista tai ”yleisestä yhteiskunnallisesta ilmapiiristä”. Kulttuurisen kontekstin tasolla liikkuvaa analyysia voi Juhilan ym. (emt.) mukaan terävöittää kysymällä, miten puheenvuoroja

suhteutetaan mahdollisiin vasta-argumentteihin. Tämän tutkielman aineiston kulttuurisena kontekstina toimivat esimerkiksi ansiotyönormi, työetiikka sekä työttömiin kohdistuvat ennakkoluulot. Myös ajatus siitä, että ihmisen pitäisi ensisijaisesti elättää itsensä ansiotyöllä, on osa keskustelun kulttuurista kontekstia. Toisaalta kulttuurisena kontekstina voi toimia myös ajatus työn raskaudesta, epäreiluista työnantajista, työn automatisaatiosta tai jopa työstä ilmastonmuutoksen vauhdittajana.

Neljäs Jokisen ym. (2016c, 31) nimeämä konteksti keskittyy reunaehtoihin eli siihen, miten esimerkiksi aineiston tekstilaji vaikuttaa siihen, miten aineisto on kirjoitettu. Esimerkiksi kanta-aottava kolumni on hyvin erilainen tutkittava aineisto verrattuna tutkimushaastatteluun. Reunaehdot liittyvät aineiston muotoutumiseen – mitkä seikat ovat aiheuttaneet sen, että aineisto on juuri sellainen kuin se on? Tämän tutkielman aineiston kohdalla sen muotoutumiseen on vaikuttanut erityisesti se, että kenellä tahansa on ollut mahdollisuus vaikuttaa siihen.

3.2 Tutkimuskysymykset

Tässä kandidaatintutkielmassa on tarkoitus tutkia diskursseja, joita työttömyyteen liitetään. Vähätalo (1983) on jakanut tutkimuksensa perusteella työttömiin kohdistuvat asenteet kahtia: yhtäältä työttömiä on pidetty pinnareina ja toisaalta uhreina. Myös Koponen (2017) on kirjoittanut työttömyyden diskurssien kahtiajakoisuudesta ja nostanut esiin Vähätalon tavoin työttömiä syyllistävän ja toisaalta heitä ymmärtävän diskurssin. Tarkoitus on ottaa selvää, löytyykö tällaista kahtiajakoa myös tämän tutkielman aineistosta. En aio ottaa kantaa työttömyydelle annettujen selitysten todenmukaisuuteen vaan tutkia nimenomaan diskursseja, joilla työttömyyttä kansalaisten kesken selitetään. Tutkimuskysymykseni on siis: Mistä työttömyyden nähdään johtuvan?

3.3 Eettiset kysymykset

Tämän tutkielman aineistona toimii anonyymi internetkeskustelu, jonka kommentteja siteeraan luvussa 4. Jyväskylän yliopiston eettisten periaatteiden (2012) mukaan

sitaattioikeus pätee kaikkeen julkiseen materiaaliin, kunhan samalla tekijä mainitaan. Eettisissä periaatteissa (2012) todetaan, että toisinaan rajanveto julkisen ja yksityisen materiaalin välillä on vaikeaa, ja etenkin Facebook- ja Instagram-tekstien julkisuutta voi olla vaikea määritellä. Tässä tutkielmassa käytetty aineisto on ainakin siinä mielessä julkista, että kenellä tahansa on pääsy materiaaliin. Määrittelen siis aineistoni julkiseksi internet-aineistoksi, jota on mahdollista siteerata.

Jyväskylän yliopiston eettisten periaatteiden (2012) mukaan siteeratun henkilön mainitseminen on tärkeää, mutta valitettavasti aineistoni kohdalla se ei ole aina mahdollista. Keskustelijat, joita siteeraan, kirjoittavat kommentteja useimmiten ilman nimimerkkiä, pelkällä "Vierailija"-statuksella. En siis voi olla varma, mikä kommentti on kenenkin, ja onko esimerkiksi sama ihminen kommentoinut keskusteluun useamman kerran. Mikäli kommentoijalla kuitenkin on ollut jokin nimimerkki käytössään, olen maininnut sen siteeratun kommentin yhteydessä. Muiden kohdalla olen maininnut tekijänä kommentin järjestysnumeron, eli esimerkiksi "kommentoija 22/1353". Kaikkien kommenttien kohdalla edes järjestysnumero ei kuitenkaan valitettavasti ole tiedossa – nämä saattavat olla kommentteja, jotka on poistettu myöhemmin keskustelusta. Ne kuitenkin näkyvät tilanteissa, joissa joku toinen kommentoija on vastannut tällaiseen kommenttiin. En ole halunnut rajata poistettuja kommentteja pois, joten minulla on aineistossani muutama sellainen kommentti, joiden kirjoittajaan en ole pystynyt viittaamaan mitenkään.

Toinen tutkielman eettisyyteen liittyvä ulottuvuus on diskurssianalyysi ja sen suhde todellisuuteen. Diskurssianalyysia tekevä tutkija tutkii siis todellisuuden rakentumista kielen kautta, mutta hän ei kuitenkaan pääse itse kielen ulkopuolelle. Kieltä on mahdotonta tutkia neutraalisti ulkopuolelta käsin. Tämä tarkoittaa, ettei tämä kandidaatintutkielma ole puhtaan objektiivinen eikä siis edusta positiivista realismia, jossa todellisuutta tutkitaan "sinänsä". Joku toinen tutkija saattaisi löytää samasta aineistosta erilaisia diskursseja tai ainakin jaotella ja nimetä ne toisin. Tutkielma ei siis välttämättä ole toistettavissa, sillä jokainen diskurssianalyysin tekijä joutuu tulkitsemaan ja nimeämään diskursseja omista lähtökohdistaan ja lukemastaan kirjallisuudesta käsin. Diskurssit ovat aina tutkijan tekemiä tulkintoja, eivätkä aineistosta suoraan havaittavissa olevaa raakamateriaalia (Jokinen ym. 2016c, 28). Tekstit ovat siten aina avoimia erilaisille

tulkinnolle. Olennaista lienee kuitenkin se, että löytämänsä havainnot perustelee huolella ja osoittaa niiden yhteyden tutkimuskirjallisuuteen.

3.4 Aineiston kuvaus

Valitsin aineistokseni suomalaisella vauva.fi-keskustelupalstalla käydyin keskustelun työvoimapulasta ja työttömyydestä. Vauva.fi ei vaadi kirjautumista eikä nimimerkkiä. Suurin osa keskustelijoista toimiikin palstalla pelkällä "Vierailija"-statuksella, osa jollakin nimimerkillä. Keskustelupalsta on osa Vauva-nimistä perhe-elämään keskittyntä lehteä sekä Sanoma Media Finland -osakeyhtiötä. Valitsin vauva.fi:stä keskustelun, jonka otsikko on "Voisiko joku selittää paradoksin työvoimapulan ja työttömyyden suhteen?". Löysin keskustelun hakemalla Google-hakukoneella "työttömyys vauva.fi". Kyseinen ketju ei ollut ensimmäinen, jota hakukone ehdotti, mutta valitsin sen, koska se oli uusi ja hyvin suosittu. Ketju on aloitettu 1. syyskuuta 2021 ja tähän mennessä se on kerännyt 1 353 kommenttia. Yksittäisiä kommentteja on ketjussa myös äänestetty paljon, jopa yli 800 kertaa.

3.5 Aineiston analyysi

Diskurssianalyysi ei ole metodina erityisen tarkkarajainen, vaan sen tarkoitus on toimia löyhänä teoreettisena viitekehyksenä, jonka avulla sosiaalista todellisuutta voi tarkastella (Jokinen ym. 2016c, 21). Analyysin tekemiseen ei siis ole olemassa yhtä yleispätevää ohjetta, eikä ennen analyysin tekemistä voi olla varma, millaisia diskursseja aineistosta nousee esiin.

Aloitin aineiston analyysin lukemalla aineistoa avoimin mielin läpi. En pyrkinyt vielä ensimmäisellä lukukerralla nostamaan esiin erityisiä huomioita, vaan yritin lukea keskustelua tulkitsematta sitä. Valitsemani keskustelupalstan ketju on 64 sivua pitkä ja sisältää yli 1 300 kommenttia, joten en lukenut sitä kovin tarkasti loppuun saakka. Keskityin ensimmäisiin noin 200 kommenttiin ja argumentointiin niissä. Perustelen rajaustani sillä, että ensimmäisten sivujen kommentteja on selkeästi eniten äänestetty eniten joko ylös tai alas - myöhempien sivujen kommentit eivät ole saaneet samanlaista

huomiota osakseen. Lisäksi loppua kohden palstan ketjulla keskustelu on jonkin verran liukunut pois alkuperäisestä aiheestaan. Ajattelen myös, että noin 200 kommentin lukeminen riittää kokonaiskuvan saamiseksi aineistosta. Onnistuinkin myöhemmin muodostamaan aineiston pohjalta johdonmukaisia diskursseja.

Jatkoin aineiston analyysia lukemalla keskustelupalstan ketjua uudelleen ja uudelleen. Kolmannen lukukerran jälkeen aloin kopioida ja liittää kommentteja tyhjiin Word-asiakirjaan. Valitsin asiakirjaan sellaisia kommentteja, joiden ajattelin olevan tutkimuskysymyksen kannalta relevantteja, eli sellaisia, joissa pyrittiin antamaan jokin selitys työttömyydelle. Aineistossa puhutaan työttömyyden ohella jonkin verran myös työvoimapulasta, mutta tutkimuskirjallisuuteni ja -kysymykseni ohjasivat minua valitsemaan kommentteista niitä, jotka käsittelevät työttömyyttä. Joko sitä, miksi työttömyyttä ylipäättään on, tai sitä, miksi sitä esiintyy yhtä aikaa työvoimapulan kanssa. Huomasin, että keskustelu itse asiassa painottuikin juuri työttömyyden syiden etsimiseen, ja muunlaista keskustelua oli vähemmän. Kun liitin kommentteja tyhjiin asiakirjaan, huomasin pian, että samat selitysmallit alkoivat toistua. Tulkitsin toistuvat selitysmallit diskursseiksi ja muodostin niistä otsikoita, joiden alle siirsin aineistosta poimimiani kommentteja.

Löysin aineistosta yhteensä 13 erilaista selitystä työttömyydelle. Osa niistä sai hyvin paljon mainintoja, osa vain yhden tai muutaman. Rajasin pois ne selitysmallit, jotka oli mainittu vain harvoin. Kuusi jäljelle jäänyttä selitysmallia esiintyivät noin 200 kommentin otannassa niin usein, että tulkitsin niiden olevan diskursseja. Teemoittelin diskurssit vielä omien, isompien otsikoiden alle sen mukaan, nähdäänkö työttömyyden johtuvan työttömästä työnhakijasta itsestään, työnantajasta vai yhteiskunnasta/valtiosta. Jokaisessa kategoriassa on kaksi diskurssia. Esittelen nämä diskurssit tarkemmin seuraavassa alaluvussa, joka käsittelee tutkielmani tuloksia.

4 TYÖTTÖMYYSDISKURSSIT

Tässä luvussa esitellään kandidaatintutkielman tuloksia ja peilataan niitä taustakirjallisuuteen sekä työttömyydestä käytyyn julkiseen keskusteluun. Aineistosta eli vauva.fi-keskustelupalstan keskustelusta löytyi kuusi erilaista diskurssia, jotka toimivat selityksinä työttömyydelle. Nämä selitykset vaihtelevat työttömän ominaisuuksista yhteiskunnallisiin rakenteisiin työnantajan harjoittamaa syrjintää unohtamatta. Ensimmäinen diskurssi on *pinnarityöttömät*, toinen *osaamattomat työttömät*, kolmas *valikoivat työnantajat*, neljäs *työelämän kasvaneet vaatimukset*, viides *kohtaanto-ongelma* ja kuudes *valtio työllistymisen estäjänä*.

”Voisiko joku selittää paradoksin työttömyyden ja työvoimapulan välillä?” -viestiketjun aloittaja on aloittanut keskustelun, koska on halunnut kuulla muiden palstalaisten näkemyksiä siihen, miten Suomessa voi olla yhtä aikaa sekä työttömyyttä että työvoimapulaa. Suomessa on tällä hetkellä määrittelytavasta riippuen 164 000–259 000 työtöntä (Suomen tilastokeskus, työvoimatutkimus 23.11.2021; Työ- ja elinkeinoministeriön työllisyyskatsaus, 23.11.2021). Samaan aikaan useat alat kärsivät työvoimapulasta, ja jopa kolme neljästä yrityksestä kaipaisi lisää työvoimaa. Eniten avoimia työpaikkoja on kaupan, hallinnon, tekniikan, tietojenkäsittelyn, tietoliikenteen, hoivan ja palvelujen parissa. (Yle Uutiset 2.9.2021)

4.1 Työttömiin liittyvät diskurssit

Kaksi ensimmäistä diskurssia liittyvät työttömien ominaisuuksiin, jotka estävät heitä työllistymästä. Ensimmäinen korostaa työttömien laiskuutta eli sitä, kuinka työttömät eivät itse halua tai jaksa mennä töihin. Tämän diskurssin kanssa esiintyi jonkin verran keskustelua siitä, että sosiaaliturat ovat liian suuria – jos ne olisivat pienempiä, tällaiset laiskoina ja työhaluttomina pidetyt työttömät joutuisivat menemään töihin. Liitin siksi sosiaaliturkien liialliseen suuruuteen liittyvän keskustelun osaksi pinnarityöttömien diskurssia. Diskurssin nimi on lainattu Vähätalon (1983) tutkimuksesta. Toinen työttömiin liittyvä diskurssi on osaamattomien työttömien diskurssi, ja se painottaa sitä, että työttömät ovat työttömiä siksi, koska eivät kelpaa töihin matalan osaamistasonsa

vuoksi. Kirjoitan seuraavaksi molemmista diskursseista vielä erikseen ja nostan aineistosta niitä tukevia esimerkkejä.

4.1.1 Pinnarityöttömien diskurssi

Ensimmäinen aineistosta löytämäni diskurssi mukailee Vähätalon (1983) ja Koposen (2017) ajattelua laiskoista ja työmoraalittomista työttömistä. Nimesin sen lyhyesti Vähätalon (1983) mukaan pinnarityöttömien diskurssiksi. Sen alle mahtuu niin työttömien laiskuutta kuin työhaluttomuutta tai -moraalittomuuttakin painottavia sävyjä. Diskurssiin kuuluu ajatus siitä, että työttömät ovat työttömiä, koska he eivät halua mennä töihin. Työttömyys johtuu siis heistä itsestään. Laiskojen työttömien diskurssi on vapaaehtoisuuden painotuksessaan lähellä valtavirtaisen talousteorian tapaa selittää työttömyyttä, sillä kyseinen teoria pohjautuu ajatukseen rationaalisesti eli omien etujen mukaisesti toimivasta yksilöstä (esim. Jakonen 2020, 69–70). Työttömyyden vapaaehtoisuus ja myytti pinnarityöttömistä on houkutteleva tapa selittää työttömyyttä etenkin, kun yhtä aikaa koetaan työvoimapulaa. Kuten luvussa 2.3 todettiin, pinnarityöttömien diskurssi oli Suomessa vahvasti käytössä 1970-luvun lopulla työvoimapulan kääntyessä työttömyydeksi (Vähätalo 1983, 12).

Laiskojen työttömien diskurssi näkyy aineistossa muun muassa ketjun kolmannessa kommentissa: ”Puoli vuotta sohvalla tekee jo pysyviä vaurioita elämänasenteeseen.” Kommentoija siis olettaa, että koska työttömät eivät käy palkkatyössä, he lähinnä makaavat sohvalla, ja puoli vuotta kestänyt työttömyys vaikuttaa pysyvällä tavalla heidän elämänasenteeseensa. Kuten johdannossa mainitsin, työnantajat saattavat nähdä jo kolmen kuukauden pituisen työttömyyden ongelmana ja palkkaavat mieluummin työpaikan vaihtajia kuin työttömiä työnhakijoita (esim. IL 10.3.2016).

Toisen kommentoijan mukaan ”Suomessa ei ole työttömyyttä. On vain työhaluttomuutta tai työkyvyttömyyttä”. Työttömyyden totaalinen kiistäminen on kiinnostavaa, sillä tilastojen valossa työttömyyttä kuitenkin Suomessa on. Kommentoijan määritelmä työttömyydelle vaikuttakin olevan se, että jos työtä on tarjolla eikä työtön siihen tartu, ei hän ole oikeasti työtön. Kommentti onkin linjassa valtavirtaisen taloustieteen kanssa

olettamalla, että kaikki työttömyys on vapaaehtoista (Jakonen 2020, 69–70; Koistinen 2014, 202–204).

Erään Vierailijan mukaan työttömyyden ja työvoimapulan yhtäaikaisen ilmaantuvuuden selitys piilee siinä, että ”paskaduunit’ eivät näille hienohelmoille kelpaa – –”. Kommentoijan mielestä työttömien tulisi siis olla valmiita ottamaan vastaan myös ”paskaduuneja”. Paskaduuni on aktivisti Eetu Virénin suomen kieleen vakiinnuttama käsite, jolla hän viittaa Ylioppilaslehden (8.9.2006) mukaan esimerkiksi ”työhön hampurilaisravintolassa tai siivoamiseen seitsemän euron tuntipalkalla”. Työttömien luonnehtiminen ”hienohelmoiksi” viittaa siihen, että työttömät eivät ole kommentoijan mielestä valmiita ottamaan vastaan matalapalkkatöitä, vaan ovat sen sijaan mieluummin työttöminä. Tämä on useiden talousteorioiden, erityisesti uusklassisen teorian, tapa selittää työttömyyttä (Koistinen 2014, 191).

Työttömyyttä selittää siis tämän diskurssin mukaan se, että työttömät eivät hyväksy matalapalkkaisia töitä. Tällaisten töiden hyväksyminen voisi auttaa työttömyyden ongelman ratkaisemisessa, mutta se voisi synnyttää jälleen uusia ongelmia. Mistä saataisiin toimeentulo heille, jotka tekevät pienipalkkaista työtä? Kannustaisiko esimerkiksi palkkatuen lisääminen yrityksiä luomaan matalapalkkatyötä, ja mitä siitä seuraisi? Ollaanko yhteiskunnassa valmiit hylkäämään ajatus siitä, että työllä tulee tulla toimeen? STTK:n puheenjohtaja Antti Palola (2017) toteaa STTK:n Matalapalkkatyöpamfletissa, että Suomessa eletään työttömyyden ja työvoimapulan aikaa, ja että matalapalkkatyön lisääminen voisi luoda Suomeen uusia työpaikkoja. Palola (emt.) muistuttaa kuitenkin, että matalapalkkatyön lisääntyessä ihmisten riittävä toimeentulo ja yhdenvertaisuus tulisi pystyä varmistamaan. Hän sanoo myös, ettei STTK kannata matalapalkkatyötä tai sen lisäämistä Suomessa, vaikka kaikki keinot kohtaantongelman voittamiseksi tulisikin ottaa käyttöön (emt).

4.1.2 Osaamattomien työttömien diskurssi

Erotin toisistaan diskurssin laiskoista ja toisaalta tyhminä tai osaamattomina pidetyistä työttömistä, sillä ne painottavat eri asioita. Edellinen kiinnittää huomiota työmoraaliin ja jopa jonkinlaiseen oveluuteen tai älykkyyteen, ja jälkimmäinen taas vajaaälyisyyteen ja

vajaisiin taitoihin. Kommentoija, jonka kommentin numero on 142/1353 ei luonnehdikaan työttömiä laiskoiksi, vaan pikemminkin tyhmiksi:

Se johtuu aloittajan kaltaisista ihmisistä, joilla ei ole mitään annettavaa, koska eivät ymmärrä edes yksinkertaisia asioita. Miten voi olla noin vaikea ymmärtää, että koulupudokas, joka ei osaa edes lukea saatikka laskea ja jonka hygienian ja sosiaaliset taidot ovat noolla, ei voi toimia lääkärinä.

Edellä esitelty kommentti on mielenkiintoinen, koska se voidaan tulkita hyökkäyksenä viestiketjun aloittajaa kohtaan. Keskustelupalstan anonyymiyden huomioon ottaen on kuitenkin syytä epäillä, ettei kommentoija tunne henkilöä, joka aloitusviestin on kirjoittanut. Tästä huolimatta hän väittää, ettei aloittaja ymmärrä edes yksinkertaisia asioista, ja vihjaa lisäksi aloittajan sosiaalisten taitojen sekä hygienian olevan heikot. Aloitusviestistä tällaisia seikkoja ei voi mitenkään päätellä, ei oikeastaan edes sitä, onko aloittaja itse työtön. Henkilö, jonka kommentin numero on 24/1353, sanoo, että työttömät eivät kelpaa työnantajille muun muassa siitä syystä, että he ovat ”liian tyhmiä koulutettaviksi”, ja heidän älykkyydosamääränsä on ”reilusti alle keskitason”.

Myös Vierailija, jonka kommentin numero on 120/1353, sanoo, että suurin syy työttömyyden ja työvoimapulan yhtäaikaiseen esiintymiseen on työttömien osaamisen puute. Hänen mukaansa työttömät saattavat ”hehkuttaa” osaamistaan työhakemuksessa, mutta käytännön testissä heidän osaamisensa on ollut ”erittäin alkeistasolla”. Huomionarvoista on, että työttömien osaamisvaje vaikuttaa näiden kommentoijien mukaan olevan työttömien oma vika. Toisaalta aineistosta löytyi myös useampi kommentti, joissa käsiteltiin esimerkiksi uudelleen koulutautumisen haasteita Suomessa. Uudelleen koulutautumiseen liittyvän byrokratian ja muiden haasteiden vuoksi työttömien osaamisvajetta on vaikea pitää ainakaan täysin työttömien omana syynä.

4.2 Työnantajiin liittyvät diskurssit

Aineistosta löytyi kaksi diskurssia, joissa keskitytään työnantajiin ja pohditaan, millainen vaikutus työnantajaosapuolella on työttömyyteen. Lisäksi työelämän vaatimusten

katsottiin kasvaneen, ja tästä syystä monet kommentoijat näkivät, että työnantajat palkkaavat vain sellaisia hakijoita, joilla on jo takanaan paljon työkokemusta. Työelämän kasvaneiden vaatimusten diskurssi sekä valikoivien työnantajien diskurssi ovat melko lähellä toisiaan, etenkin kun puhutaan paljon työkokemusta omaavien työnhakijoiden suosimisesta. Jälkimmäisen diskurssin alle sopii kuitenkin myös muunlaista valikoivuutta esimerkiksi työnhakijan iän perusteella. Työttömän työnhakijan syrjiminen työhaussa sopisi periaatteessa molempiin diskursseihin, mutta käsittelen sitä valikoivien työnantajien diskurssissa.

4.2.1 Työelämän kasvaneiden vaatimusten diskurssi

Liitin työelämän kasvaneiden vaatimusten diskurssin osaksi työnantajiin liittyviä diskursseja yhteiskuntaan liittyvien diskurssien sijaan, koska ajattelin, että työnantajilla on valtaa vaikuttaa siihen, millaiseksi työelämä muotoutuu. Työnantajien vaikutuksesta työelämän kasvaneisiin vaatimuksiin kirjoittaa esimerkiksi Vierailija 54/1353:

Juu siis ongelma on paljolti se, että kaikenmaailman nyrkkipajoille on joku konsultti uskottellut että se on dynaaminen ja nuorekas menestyjäyhtiö, joten sen pitää vaatia työntekijöidensä olevan vastaavia menestyjiä. Eli sitten väen vängällä hakevat töihin jotain huippuosajia vaikka se työ on ihan perustyötä, ja sitten itkevät medialle että ei löydy osajia.

Vierailija 49/1353 on yhtä mieltä siitä, että ”halutaan hurjaa kokemusta tavallisiinkin töihin”. ”Tavallisia töitä” tai aikaisemman kommentoijan mainitsemaa ”perustyötä” ei kommenteissa sen tarkemmin määritellä, joten jää hieman epäselväksi, mitä niillä tarkoitetaan. En kuitenkaan usko, että niillä viitataan aiemmin mainittuihin ”paskaduuneihin” vaan tulkitsemän sanojen ”tavallinen ja ”perus” viittaavan enemmän työhön, jota enemmistö suomalaisesta työvoimasta tekee. Väänäsen, Smedlundin, Törnroosin, Kurjen, Soikkasen, Panganniemen ja Toppinen-Tannerin (2020, 28) mukaan suunta on se, että keskeisin osa suomalaisesta työstä on koulutetun keskiluokan tekemää työtä. Heihin myös kohdistuu eniten vastuuta ja paineita, kun työntekijöiden oletetaan olevan sopeutumiskykyisiä, sosiaalisesti taitavia, emotionaalisesti vastaanottavaisia sekä kykeneviä sietämään psyykkistä painetta (emt). Voisiko tällaisten taitojen vaatiminen olla osaltaan kasvattamassa työelämän vaatimuksia?

4.2.2 Valikoivien työnantajien diskurssi

Työnantajien haluttomuus palkata työttömiä työnhakijoita nousi aineistossa esiin usein. Myös keski-ikäisten ylittämisen syrjintä mainittiin aineistossa useaan kertaan. Tutkimusten mukaan ikäsyrjintä on todellinen ongelma Suomen työmarkkinoilla ja se tekee varttuneiden työllistymisestä vaikeaa (esim. Viitasaari 2011). Vierailija 139/1353 tiivistää: ”Työttömien lisäksi yli viisikymppiset ei kelpaa töihin. Joillakin aloilla parasta ennen -päivämäärä tulee aikaisemmin jo. Vastavalmistuneillakin on vaikeaa. Eivät kelpaa, kun ei ole työkokemusta.” Työnantajien nirsaus työttömiä työnhakijoita kohtaan tulee esiin esimerkiksi Vierailija 64/1353 kommentissa: ”Kyllä se syy on ihan työnantajien nirsoudessa. Yritäppä hakea töitä, jos sulla on vuoden aukko cv:ssä. Aivan, pääset mappi ö:hön.” Kommentoija siis epäilee työvoimapulan olevan mahdollinen, kun samaan aikaan on myös työttömyyttä.

Aineiston perusteella työnantajien haluttomuus palkata liittyi myös siihen, etteivät he olleet valmiita maksamaan työstä riittävää korvausta. Keskustelussa nousi esiin se, kuinka työntekijöiden panosta olisi kaivattu, mutta heitä ei voinut taloudellisista syistä palkata. Vierailija 80/1353 kirjoittaa: ”Työttömät ei kelpaa töihin. Työnantajat ei halua palkollisia työntekijöitä vaan ilmaisia orjia, joita voi hyppyyttää ja riistää miten mieli. Siinäpä nuo syyt tähän paradoksiin”, ja Vierailija 98/1353 jatkaa: ”Halutaan ilmaista työvoimaa, talkoohengessä. Työttömät ei siihen suostu”. Myös Käyttäjä40496 on sitä mieltä, että ”ei ole työvoimapulaa. Pula on ilmaiseksi työskentelevistä”. Tulkitsen Käyttäjä40496:n viittaavan kommentillaan matalapalkka-työhön tai ”paskaduuneihin”, joita käsiteltiin enemmän alaluvussa 4.2.1. Vierailija 80/1353 puhuu ”ilmaisista orjista” ja saattaa viitata tällä esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan piirissä oleviin työttömiin, jotka eivät työllistyäkään palkattoman jakson suoritettuaan siihen yritykseen, jossa ovat ensin työskennelleet palkatta.

4.3 Yhteiskuntaan liittyvät diskurssit

Ensimmäinen yhteiskunnallisiin rakenteisiin liittyvistä diskursseista on kohtaantongelma, jolla tarkoitetaan sitä, että avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat eivät

kohtaa toisiaan. Kohtaamattomuudella voidaan viitata maantieteelliseen etäisyyteen tai siihen, että työnhakijoilla ei ole riittävää koulutusta tai kokemusta, mitä työpaikkojen täyttämiseksi tarvittaisiin. (kts. esim. koulutus.fi 9.5.2019) Toinen yhteiskunnallinen diskurssi on valtio työllistymisen estäjänä ja se liittyy epäluuloon ja epäluottamukseen, jota ihmisillä on yhteiskuntaa kohtaan. Monet kommentoijat tuntuvat ajattelevan, että valtio haluaa pitää osan kansalaisista työttöminä.

4.3.1 Kohtaanto-ongelman diskurssi

Kohtaanto-ongelma mainittiin keskustelupalstan 200 ensimmäisessä kommentissa suoraan tai epäsuorasti yli 10 kertaa. Osa kommentista liittyi siihen, että työntekijän osaaminen ja työpaikan vaatimukset eivät kohtaa, osa taas selkeämmin maantieteelliseen kohtaamattomuuteen. Ensin mainitun kaltainen kohtaanto-ongelma tulee esiin muun muassa seuraavassa kärjistyksessä: ”Tarvitaan koodareita, jotka ovat kaikki jo töissä. Markkinoilla on tarjota kamelikuskeja ja lehmänkakkamajan rakentajia”. Vierailija 2/1353 toteaa ongelman olevan se, että ”kouluttamattomien työpanosta ei tarvita ja koulutetuista on pulaa”.

Maantieteellinen kohtaanto-ongelma mainittiin aineistossa edellä kuvattua osaamiseen liittyvää kohtaanto-ongelmaa useammin. Mielenkiintoista oli se, että keskustelijat olivat samaa mieltä siitä, että työpaikat ovat keskittyneet tietylle alueelle, mutta erimielisiä siitä, ovatko työpaikat keskittyneet pääkaupunkiseudulle vai pienemmille paikkakunnille. Vierailija 172/1353 sanoo:

Yksi iso ongelma on, että iso osa työpaikoista on keskuksissa, erityisesti pääkaupunki-seudulla ja työttömät taas muualla. Muutto keskukseseen on työttömällä taas hyvin vaikeaa tai taloudellisesti kannattamatonta varsinkin siinä tapauksessa, että ensin pitäisi myydä nykyinen asunto muuttotappiokunnassa. Tätä ongelmaa on käytännössä mahdoton ratkaista.

Varsin erilaisen kuvan työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaamisesta saa Vierailija 190/1353 kommentista:

Valtaosa avoimista työpaikoista on jossain Peräseinäjoella, tai niihin vaaditaan 20 vuoden työkokemus juuri samasta työssä, tai ne on jotain puhelinmyynti/provisiopalkkatöitä. Pääkaupunkiseudulla valtaosa avoimista työpaikoista on henkilöstövuokrausfirmoissa ja puhelinmyynnissä.

4.3.2 Valtio työllistymisen estäjänä -diskurssi

Viimeinen diskurssi liittyy epäluuloon ja epäluottamukseen valtiota tai yhteiskuntaa kohtaan. Osalla kommentoijista esiintyi kommentteissa sanoja kuten ”juoni”, ”aivopesu” ja ”kyykyttäminen”, joiden päättelen tarkoittavan erityisen syvää epäluuloa. Kommentoijat ajattelevat, että valtio ei edes halua työllistää työttömiä tai että valtio on jakanut kansalaiset työllistettäviin ja työttömiin, eikä sillä ole aikomusta muuttaa tätä jakoa. Vierailija 106/1353 sanoo, että ”Osa väestöstä on leimattu palkkauskelvottomaksi ja heidän ottamisestaan työntekijöiksi pitää saada yhteiskunnalta rahaa”. Jotkut taas arvelevat, että valtio haluaa ohjata työpaikat halvempiin maihin tai vaihtoehtoisesti ”tuoda kehitysmaista kouluttamatonta väkeä alipalkkattuihin töihin”, kuten Vierailija 12/1353 esittää. Vierailija 18/1353:n kommentista paistaa läpi turhautuminen ja tyytymättömyys yhteiskuntaan:

Työttömiä ei haluta uudelleen kouluttaa, koska on muka niin paljon parempi (ja kivempaa ja halvempaa?) syrjäyttää työttömät yhteiskunnasta, hokea heille, ettei heistä ole koskaan mihinkään ja odottaa heidän nälkäkuolemaansa ja antaa työpaikat halpamaista haettaville.

Diskurssiin kuuluu selkeästi myös ajatus siitä, että työttömiä pidetään yhteiskunnassa toisen luokan kansalaisina. Tällainen ajatus ei ole aivan perusteeton, sillä onhan työttömyys aina poikkeus normiin eli ansiotyöhön osallistumiseen. Ihmiset, jotka eivät osallistu ansiotyöhön, rikkovat sosiaalista normia ja heihin kohdistuu siksi erilaisia rangaistuksia. Ajattelen työttömyyden sosiaalisen rangaistuksen olevan niitä tapoja, joilla työttömyys kaventaa ihmisen sosiaalista elämää. Työttömät esimerkiksi kokevat helposti häpeän ja arvottomuuden tunteita (esim. Hult, Saarinen & Pietilä 2016, 112; Jönsson & Bengt 2016, 270) sekä kärsivät työssäkäyviä enemmän päihde- ja mielenterveysongelmista (Mäntysaari 2019, 182). Taloudellinen rangaistus puolestaan näkyy tulotason heikkenemisenä työttömäksi joutuessa ja työttömyyden pitkittyessä sekä työttömään kohdistettuna kontrollina. Toimeentulon hankaluudet vaikeuttavat samalla myös sosiaalista elämää ja toimivat siten osaltaan myös sosiaalisena rangaistuksena.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä kandidaatintutkielma on pyrkinyt diskurssianalyysin avulla vastaamaan kysymykseen siitä, millä tavalla työttömyyttä selitetään Suomessa. Aineistona on ollut vauva.fi-keskustelupalstan keskustelu, jonka otsikko on ”Voisiko joku selittää paradoksin työttömyyden ja työvoimapulan välillä?”. Tutkielman tuloksena voidaan pitää sitä, että suomalaiset selittävät työttömyyttä niin työttömien, työnantajien kuin yhteiskunnallisten rakenteidenkin kautta. Aineistossa esiintyi epäluottamusta sekä yksilöitä että valtiota kohtaan. Toisaalta kaiken työttömyyden ei kuitenkaan nähdä johtuvan mistään erityisestä syystä, vaan ongelmista, joita on mahdotonta ratkaista.

Aineistosta on tunnistettu kuusi diskurssia, joilla työttömyyttä selitetään. Ne ovat *pinnarityöttömät, osaamattomat työttömät, valikoivat työnantajat, työelämän kasvaneet vaatimukset, kohtaanto-ongelma* sekä *valtio työllistymisen estäjänä*. Kaksi ensimmäistä diskurssia selittävät työttömyyttä työttömien ominaisuuksista käsin, kaksi seuraavaa työnantajaan liittyvillä seikoilla ja kaksi viimeistä yhteiskunnallisilla tekijöillä. Diskursseissa korostui työttömien heikko osaamis- tai motivaatiotaso sekä työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaamattomuus, mutta myös esimerkiksi ikään perustuva syrjintä sekä pettymys työelämään ja laajemminkin yhteiskuntaan. Keskustelijat toivat esiin uudelleen kouluttautumisen hankaluuden ja sen, kuinka myöskään työnantajat eivät ole valmiita kouluttamaan uutta työvoimaa tehtäviinsä.

Mikäli työttömyyttä selitettiin työttömän kyvyttömyydestä käsin, myös asenne työtöntä kohtaan oli kova. Tämä kävi ilmi esimerkiksi keskustelun aloittajaan kohdistetusta kritiikistä, vaikka keskustelun aloittaja ei itse kerro olevansa työtön. Toisaalta työttömiin suhtauduttiin keskustelussa myös ymmärtäväisesti, etenkin niissä kommentteissa, joissa työttömyyttä selitettiin joko yhteiskunnan ongelmana tai työnantajien valikoivuudella. Yksi kommentoija myös nosti esiin sen, että työttömyys on osa kapitalistista järjestelmää. *Pinnarityöttömien diskurssi* ja *valtio työllistymisen estäjänä* -diskurssi ovat lähellä Vähätalon (1983) ja Koposen (2017) tekemää diskurssien kahtiajakoa. Varsinaista työttömien uhriasemaa korostavaa diskurssia aineistosta ei kuitenkaan löytynyt; toisaalta se ei toimikaan työttömyyden selittäjänä vaan korostaa pikemminkin sen seurauksia.

6 POHDINTA

Julkusen (2004, 235) mukaan työkeskeisyys leimaa koko läntistä sosiaalipolitiikkaa. Työn vahva rooli länsimaisissa yhteiskunnissa ei kuitenkaan ole 2000-luvun ilmiö, vaan sen juuret ulottuvat kauas 1500-luvulle ja uskonpuhdistukseen (Vähätalo 1983, 136; Weber 1980, 57), joka on tuonut mukanaan käsityksen työmoraalista. Työttömien pitäminen (työ)moraalittomina on jatkunut tähän päivään saakka, ja esimerkiksi Kopsen (2017) mukaan työttömät kuvataan usein ”laiskoina ja aloitekyvyttöminä”. Työttömyyttä myös usein selitetään työttömien henkilökohtaisista ominaisuuksista käsin (Koistinen 2014, 236). Tämä kandidaatintutkielma osoittaa, että Vähätalon (1983) muotoilema ajatus ”pinnarityöttömistä” työttömyyden selitysmallina on voimassa edelleen. *Pinnarityöttömien* diskurssin lisäksi aineistosta on tulkittu viisi muuta diskurssia, jotka ovat *osaamattomat työttömät, työelämän kasvaneet vaatimukset, valikoivat työnantajat, kohtaanto-ongelma* sekä *valtio työllistymisen estäjänä*.

Ajattelin etukäteen, että tulisin löytämään aineistosta jonkinlaista kahtiajakoa, jossa työttömyyden nähdään johtuvan sekä yksilöstä itsestään että yhteiskunnallisista rakenteista. Oletukseni tällaisen kahtiajaon löytymisestä perustui Vähätalon (1983) ja Kopsen (2017) näkemyksille siitä, että työttömiin kohdistuu kahdenlaisia asenteita, joista toinen korostaa heidän työmoraalinsa puutetta ja toinen yhteiskunnallisia rakenteita tai työttömyyden inhimillisiä seurauksia. Osasin siis odottaa, että aineistosta löytyisi sekä työttömiä syyllistävää että säälivää kommentointia, ja että työttömyyden nähtäisiin johtuvan sekä työttömistä itsestään että yhteiskunnallisista rakenteista. Työnantajiin liittyviä diskursseja en jostain syystä osannut odottaa, mutta analyysia tehdessäni huomasin, että yksilö-yhteiskunta-kategorisointi ei ole riittävän tarkka. Tästä syystä päädyin jaottelemaan diskurssit kahden sijaan kolmeen kategoriaan: työttömiin, työnantajiin sekä valtioon/yhteiskuntaan liittyviin. Tutkielman tulokset ovat vastasivat siis melko hyvin, mutta eivät täysin, odotuksiani.

Tutkielman luotettavuus voidaan jakaa validiteettiin eli arvioon siitä, onko tutkielmassa onnistuttu vastaamaan tutkimuskysymykseen, sekä reliabiliteettiin eli toistettavuuteen. Ajattelen, että tutkielmassa onnistuttiin diskurssianalyysin avulla vastaamaan

tutkimuskysymykseen, joka koski sitä, mistä työttömyyden nähdään johtuvan. Vastauksia löytyi useita, joiden pohjalta oli mahdollista muodostaa kuusi diskurssia eli usein toistuvaa selitysmallia. Sen sijaan yksi tämän tutkielman reliabiliteettiin liittyvistä heikkouksista on se, että aineistona käyttämäni keskustelupalstan kommentoijat ovat suurimmaksi osaksi "Vierailijoita", joten on vaikea tietää, onko sama ihminen kommentoinut ketjuun useamman kerran. On hyvin epätodennäköistä, mutta kuitenkin periaatteessa mahdollista, että sama ihminen on kirjoittanut kaikki ne viestit, jotka on kirjoitettu ilman nimimerkkiä. Tällöin aineiston analyysi ja tulokset tietenkin vääristyisivät, koska tarkoitus on ollut analysoida diskursseja, jotka muodostuvat useiden ihmisten mielipiteitä lukemalla. Tutkielman luotettavuus siis kärsii tästä seikasta jonkin verran, mutta uskon, että se tarjoaa kuitenkin hyviä mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Löytyisikö samanlaisia diskursseja, jos aineisto kerättäisiin haastatteleamalla satunnaisia suomalaisia ja kysymällä heiltä, mistä he ajattelevat työttömyyden johtuvan? Toisaalta täytyy muistaa sekin, että samastakin aineistosta voisi tulkita esiin erilaisia diskursseja kuin tässä tutkielmassa on tulkittu. Pohdin seuraavaksi lisää mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita sekä aineiston pohjalta nousevia politiikkasuosituksia.

Tässä tutkielmassa on siis selvitetty tavallisten suomalaisten näkemyksiä työttömyyden syistä analysoimalla avoimen ja anonyymien keskustelupalstan kommentteja. Kuten äsken mainitsin, jatkossa aineistoa voisi kerätä toisella tapaa. Pohdin myös, että aineistoa voisi kerätä joltain spesifiltä kohderyhmältä, kuten työvoimatoimiston työntekijöiltä tai työ- ja elinkeinoministeriön virkamiehiltä. Heillä todennäköisesti on jonkinlainen näkemys siitä, mistä työttömyys johtuu, koska he painivat asian kanssa jollain tavalla päivittäin. Heidän mielipiteensä työttömyyden syistä saattavat myös vaikuttaa siihen, kuinka työttömiä kohdellaan TE-toimistoissa tai millaisia politiikkasuosituksia ja linjauksia työttömyyden vähentämiseksi tehdään.

Eräs ilmiö, jolla työmarkkinoiden muutosta ja työttömyyttä on selitetty, ei noussut aineistossa esiin. Työttömyyttä ei nimittäin selitetty automatisaation/robotisaation tulemisella, mistä olen näin jälkikäteen ajateltuna hieman yllättynyt. Kumpakaan käsitettä ei mainittu aineistossa kertaakaan. Muutamassa kommentissa puhuttiin

kuitenkin "rakennemuutoksesta" tai "yleisestä yhteiskunnallisesta muutoksesta" ja viitattiin sillä yksinkertaisten työtehtävien katoamiseen. Myöskään työstäkieltäytyminen tai ideologinen työttömyys eivät nousseet käsitteinä kertaakaan esiin; toisaalta Vierailija 192/1353 kommentoi näin: "Unohtakaa työteko!!! Elämä valuu hukkaan, kun kartutat jonkun ahneen sian omaisuutta." Ansiotyön normatiivisuuden kyseenalaistaminen ei kuitenkaan toistunut keskustelussa juuri tämän enempää, tai ainakaan sitä ei suoraan sanoitettu. Valtio työllistymisen estäjänä -diskurssi heijasteli eniten epäluuloa ja turhautumista työnantajia sekä koko yhteiskuntaa kohtaan. Diskurssissa tosin painotettiin sitä, että töihin haluttaisiin mennä, mutta valtio ei halua työllistää - ei sitä, että tarjotusta työstä haluttaisiin kieltäytyä.

Aineistossa tuli muutaman kerran esiin se, kuinka hankalaa ja byrokraattista uudelleenkouluttautuminen Suomessa on, etenkin työmarkkinatukea saaville. Se vaikuttaa erikoiselta, kun samaan aikaan julkisessa keskustelussa puhutaan jatkuvasta oppimisesta tulevaisuuden strategiana. Koskeeko jatkuva oppiminen vain työssäkäyviä? Etenkin työvoimapulan aikana olisi tärkeää, että myös työttömillä työnhakijoilla olisi mahdollisuus päästä helpommin opiskelemaan. Tässä tutkielmassa yksi työttömyyttä selittävä diskurssi liittyi juuri työttömien työnhakijoiden osaamisvajeeseen - ilmeisesti on siis vielä matkaa siihen, että jatkuva oppiminen olisi kaikille saavutettavissa.

7 LÄHTEET

Ahmad, A. (2019). When the Name Matters: An Experimental Investigation of Ethnic Discrimination in the Finnish Labor Market. Julkaisussa *Sociological Inquiry* 90:3, 468–496. Saatavilla: <<https://doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.1111/soin.12276>>

Hult, M., T. Saaranen ja A. Pietilä (2016). Työttömien kokemuksia terveydestä ja hyvinvoinnista: haastattelututkimus. Julkaisussa *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 53:2, 108–118. Saatavilla: <<https://journalfi.ezproxy.jyu.fi/sla/article/view/56917>>

Iltalehti (27.8.2021). Mitä työhaastattelija ajattelee oikeasti työttömästä työnhakijasta? Rekrytoijat paljastavat. Kirjoittaja: M. Simonen. Saatavilla: <<https://www.iltalehti.fi/tyoelama/a/c10a8ca3-e446-496a-9729-af0eafaa7dfc>>, luettu 21.11.2021.

Jakonen, M. (2019). Työssäkäyvän köyhän elämä vaatii jokapäiväistä rohkeutta. Teoksessa I. Hetemäki, H. Koskinen, T. Pulkkinen, & E. Väliverronen (toim.), *Kaikenlaista rohkeutta* (s. 97–114). Helsinki: Gaudeamus.

Jakonen, M. (2020). *Konflikti. Talous ja politiikka*. Helsinki: Into.

Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 201–215). Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016a). Esipuhe ja lukuohje vuoden 2016 laitokseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 8–12). Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016b). Johdanto. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 14–19). Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016c). Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 21–42). Tampere: Vastapaino.

Julkunen, R. (2004). Suunnanmuutoksen moraalitalous. Teoksessa I. Kauppinen (toim.), *Moraalitalous* (s. 235–253). Tampere: Vastapaino.

Julkunen, R. (2013). Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa E. Keskitalo & V. Karjalainen (toim.), *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa* (s. 21–44). Tampere: Juvenes Print.

Jyväskylän yliopisto (2012). Eettiset periaatteet – tutkimusetiikka ja tekijänoikeudet. Saatavilla: <<https://koppa.jyu.fi/avoimet/kirjasto/kirjastotuutori/lahteet-hallintaan/tutkimusetiikka>>

Jönsson, L. R. ja B. Starrin (2016). Ekonomi-skam modellen och reaktioner på arbetslöshet. Julkaisussa *Socialvetenskaplig tidskrift*, 7:3, 267–284. Saatavilla: <<https://socvet.se/article/view/2812>>

Keskitalo, E. ja V. Karjalainen (2013). Mitä on aktivointi ja aktivointipolitiikka? Teoksessa E. Keskitalo & V. Karjalainen (toim.), *Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa* (s. 7–18). Tampere: Juvenes Print.

Koistinen, P. (2014). *Työ, työvoima ja politiikka*. Tampere: Vastapaino.

Koponen, J. (11.5.2017). Laiskat vikisijät vai rakenteiden uhrin? Työttömät diskurssien puristuksessa. Julkaisussa *Alusta!* Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu. Saatavilla <<https://www.tuni.fi/alustalehti/2017/05/11/laiskat-vikisijat-vai-rakenteiden-uhrit-tyottomat-diskurssien-puristuksessa/>>, luettu 3.10.2021.

Koulutus.fi (9.5.2019). Kohtaanto-ongelma riivaa työmarkkinoita – mikä avuksi? Saatavilla: <<https://www.koulutus.fi/artikkelit/kohtaanto-ongelma-riivaa-tyomarkkinoita-15508>>, luettu 13.12.2021.

Mäntysaari, M. (2019). Sosiaalityö ja työttömyys. Julkaisussa *Janus*, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti, 27:2, 181–187. Saatavilla: <<https://doi.org/10.30668/janus.78155>>

Oikeusministeriö (2016). Vammaisena olen toisen luokan kansalainen. Selvitys vammaisten syrjäytäkokeuksista arjessa. Oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä. Yhdenvertaisuusvaltuutettu. Helsinki 2016. Saatavilla: <<https://syrjinta.fi/vammaisselvitys>>

Pietikäinen, S. ja A. Mäntynen (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Pohjola, M. (1998). *Suomalainen työttömyys*. Helsinki: Taloustieto.

Suomen virallinen tilasto. (13.9.2019). Tilastokeskuksen ja työ- ja elinkeinoministeriön työttömyystilastojen vertailu. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/tyti/tyti_2019-09-13_men_001.html>

Suomen virallinen tilasto (23.11.2021). Työvoimatutkimus, lokakuu 2021. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <https://www.stat.fi/til/tyti/2021/10/tyti_2021_10_2021-11-23_tie_001_fi.html>

Suoninen, E. (2016). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 187–200). Tampere: Vastapaino.

Palola, A. (2017). Tarjoaako tulevaisuuden työelämä riittävän toimeentulon? Teoksessa J. Haikonen (toim.), *Matalapalkkatyö* (s. 6–7). STTK, Pamflettisarja.

Tasa-arvovaltuutettu (2018). Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle. Tasa-arvojulkaisuja 2018:4. Saatavilla: <<https://tasa-arvo.fi/-/tasa-arvovaltuutetun-ensimmainen-kertomus-eduskunnalle-suomessa-on-edelleen-merkittavia-tasa-arvo-ongelmia-1>>

Työ- ja elinkeinoministeriö (23.11.2021). Työllisyyskatsaus, lokakuu 2021. Saatavilla: <https://www.stat.fi/til/tyti/2021/10/tyti_2021_10_2021-11-23_tie_001_fi.html>

Viitasaari, N. (2011). *Varttuneet ja ikäsyrrjintä työelämässä*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere University Press.

Vähätalo, K. (1983). Työtön ja yhteiskunta: tutkimus työttömyyden vaikutuksista työttömiin ja yhteiskuntaan. Helsinki: työvoimaministeriö, suunnitteluosasto.

Väänänen, A., Smedlund, A., Törnroos, K., Kurki, A-L., Soikkanen, A., Panganniemi N. & Toppinen-Tanner S. (2020). Ajattelu- ja toimintatapojen muutos. Teoksessa L. Kokkinen (toim.), *Hyvinvointia työstä 2030-luvulla. Skenaarioita suomalaisen työelämän kehityksestä*. Työterveyslaitos. Tampere. Saatavilla: <<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140712/Hyvinvointia+ty%C3%B6st%C3%A4+2030-luvulla.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>

Yle Uutiset (28.7.2017). Ihmetteletkö miksi eri työttömyystilastoissa on jatkuvasti toisistaan poikkeavat luvut? – Näillä tiedoilla asia selittyy. Kirjoittaja: V. Sundqvist. Saatavilla <<https://yle.fi/uutiset/3-9746254>>, luettu 19.10.2021.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla:
<<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>>

Ylioppilaslehti (8.9.2006). Päivitetty 7.2.2011. Passiivinen aktivisti. Kirjoittaja: N. Lehtniemi. Saatavilla: <<https://ylioppilaslehti.fi/2006/09/passiivinen-aktivisti/>>, luettu 30.11.2021.

Ylirönni, A. (2019). *Valintamme ei kohdistunut sinuun – työttömyyden monet kasvot*. Helsinki: Demokraattinen sivistysliitto ry.

Weber, M. (1980). *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki* (suom. T. Kyntäjä). Porvoo; Helsinki; Juva: WSOY. (Alkuperäisteos julkaistu 1905)

Weeks, K. (2011). *The Problem with Work. Feminism, Marxism, Antiwork Politics, and Postwork Imaginaries*. Durham & London: Duke University Press.

8 LIITE 1: AINEISTO.

Tämän tutkielman aineisto saatavilla:

<<https://www.vauva.fi/keskustelu/4289612/voisiko-joku-selittaa-paradoksin-tyovoimapulan-ja-tyottomyyden-suhteen>>